

NOMINERING TILL GULDSPADEN 2010.

Johan Wallqvist, Expressen, för avslöjandet av mutskandalen i Ikea och granskningen av Ikeas affärer i Ryssland.

Ikea är ett av världens största och mest framgångsrika företag och en stark internationell symbol för Sverige.

Ikeas grundare Ingvar Kamprad är en av världens rikaste män. Han har offentligt bedyrat att Ikea inte accepterar mutor. Men Expressens granskning visade att mutor accepterades av ledningen för Ikeas ryska fastighetsbolag, som är Rysslands största utländska investerare efter olje- och gasindustrin.

I en serie artiklar avslöjades en intern kultur med mutor, korruption och tveksamma affärsmetoder i Ikea Ryssland.

Publiceringen fick ett mycket starkt genomslag i andra medier, både i Sverige och utomlands.

1. Vilka deltog i arbetet?

Johan Wallqvist.

2. Var publicerades jobbet?

I Expressen papperstidningen, på webben expressen.se samt på Expressens webb-tv. Artiklarna översattes och publicerades även på ryska på expressen.se

3. När publicerades/sändes bidraget?

Den 13,14,15 februari med uppföljningar den 19 och 26 februari samt den 24, 29 och 30 mars 2010.

4. Hur fick du ursprungsidén till projektet?

Hösten 2009 arbetade jag med en artikel om Ikea som publicerades i Expressen den 3 december. Jag konstaterade då att Ikeagruppen omsätter mer än 210 miljarder kronor per år i 44 länder och är uppbyggt kring ett snårigt nätverk av dotterbolag, holdingbolag och stiftelser med säten i utländska skatteparadis.

Ikea är en privat företagsgrupp som inte behöver offentliggöra sina årsredovisningar. Övrig information om företaget är också mycket knapphändig.

Kombinationen med obefintlig insyn och stora kapitalströmmar i en komplex organisation intresserade mig. Jag beslöt mig för att försöka ta reda på vad som döljer sig bakom fasaderna på världsföretaget Ikea.

5. Vilka arbetsmetoder tillämpade du?

a) Arkivsökning och inläsning av litteratur, tidningsartiklar och andra typer av dokument på svenska och utländska internetsajter för att få en detaljerad bild av företaget baserat på tillgänglig fakta.

Jag konstaterade dock att det mesta som har skrivits om Ikea bygger på information som Ikea kontrollerar och valt att offentliggöra. För att få bättre information behövde jag egna källor på Ikea.

b) Kartläggning av nyckelpersoner och kontakt med källor.

Jag identifierade en rad personer som föreföll intressanta. Efter en tid etablerade jag kontakt med ett antal centralt placerade källor på Ikea som jag stegvis byggde upp förtroendefulla relationer med. Så småningom var de beredda att lämna uppgifter om Ikea.

c) Källkontroll. Alla källor ombads att redogöra för sina personliga motiv för att överlämna information. Deras personliga bakgrunder och yrkeskarriärer granskades kritiskt för att undvika desinformation och blottlägga eventuellt bakomliggande syften.

d) Dokumentation.

Villkoret för publicering var att alla avslöjanden skulle kunna beläggas med skriftliga och kontrollerade dokument. Detta för att komma ifrån eventuella trovärdighetsproblem som kan uppstå med anonyma insiderkällor.

Jag kontrollerade att samtliga dokument var äkta och inte hade manipulerats.

e) Urval.

Allt källmaterial sorterades, värderades och sammanställdes metodiskt inför arbetet med att skriva artiklarna.

f) Fotografering. Det rörliga bildmaterialet från Ryssland tog jag med en liten diskret handkamera för att undvika frågor från säkerhetspersonal på Ikeas anläggningar.

6. Vilka typer av källor använde du?

I första hand skriftliga källor:

a) Sekretessbelagda skriftliga dokument från Ikea.

Till exempel: interna brev och mejl till och från vd och andra chefer, styrelseprotokoll, delårsrapporter, resultatprognoser, analyser och olika typer av PM.

Strategirapporter från Ikeas juridiska avdelning i Moskva, korrespondens mellan Ikea Rysslands högsta chef och ministrar i den ryska regeringen, bokföringsrapporter, fakturor, budgethandlingar, revisionshandlingar, affärsavtal, försäljningsstatistik och tekniska rapporter om Ikeas anläggningar.

b) Sekretessbelagda skriftliga dokument från andra organisationer.

Till exempel: rapporter och avtal från granskningsföretaget Diligence International som anlåtats av Ikea.

Förhörprotokoll och andra handlingar från ryska domstolar där Ikea är part i målet.

c) Inspelade intervjuer med en rad källor från bland annat Ryssland, Sverige, Tyskland, Storbritannien, Danmark, Frankrike och Holland.

7. Stötte du på några problem? Vilka?

a) Det var ett oerhört komplicerat och omfattande källmaterial som jag hade tillgång till. Det tog mycket tid och kraft att kontrollera och systematisera dokumenten och dess avsändare för att få överblick, förstå sammanhangen och göra materialet hanterbart.

b) Jag fick tillgång till en stor del av den sekretessbelagda dokumentationen i Ryssland vilket innebar en del problem av språklig, kulturell och säkerhetsmässig karaktär.

c) Jag fick lägga ned stor omsorg på att skydda mina källor från att avslöjas, även långt efter publiceringen.

8. Hur lång tid tog projektet?

Drygt fyra månader med vissa avbrott.

9. Har projektet fått några konkreta följder?

- Två av Ikeas högsta chefer avskedades omedelbart efter Expressens avslöjande den 13 februari, en av dem var vän till Ingvar Kamprad sedan tjugo år.
- Ikea startade omedelbart en intern korruptionsutredning som sedan kompletterades med nya internutredningar i takt med Expressens fortsatta avslöjanden.

- Åklagarmyndigheten i St. Petersburg startade en förundersökning av Ikeas misstänkta korruptionsaffärer i Ryssland.
- I Sverige tog överåklagare Gunnar Stetler, chef för riksenheten mot korruption, kontakt med ryska åklagarmyndigheter för att bistå dem vid deras förundersökning av Ikea, och utreda möjligheterna att starta en svensk förundersökning av Ikea.

10. Vilka reaktioner har ni fått från myndigheter och kollegor?

Publiceringen fick ett mycket starkt genomslag i andra medier. Både svenska och internationella medier återgav Expressens avslöjanden och följde upp våra artiklar med egna artiklar, radio- och tv-inslag. I Ryssland var intresset mycket stort och flera ledande ryska tidningar och tv-kanaler gjorde egna granskningar med Expressens uppgifter som utgångspunkt.

Jag kontaktades också av många journalister från främst Ryssland, Sverige och Storbritannien som ville ha mer information om Ikea och våra avslöjanden.

Många läsare och Ikea-anställda från olika länder har också hört av sig.

En debatt om korruption och utländska storföretag startades främst i Ryssland.

Ämnet korruption och svenska storföretag i Ryssland stod på agendan under statsminister Fredrik Reinfeldts statsbesök hos president Dmitrij Medvedev i Moskva i mars.

11. Har projektet anmälts till PO, Granskningsnämnden eller annan instans?

Nej.

12. Ange webblänk till artiklarna/inslagen/bokpresentation.

www.expressen.se/nyheter/avslojar.

Johan Wallqvist